

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	2
2. Komplicerede samværssager	6
2.1. Forhold hos samværsforælderen.....	6
2.1.1. Misbrug.....	7
2.1.2. Psykisk lidelse.....	8
2.1.3. Negativ påvirkning.....	8
2.1.4. Andre forhold	9
2.2. Konfliktforhold.....	10
2.2.1. Barnets inddragelse i konflikten (alliancer og loyalitetskonflikt).....	13
2.3. Forhold hos barnet	18
2.3.1. Barnets mening	19
2.3.2. Barnets tilknytning.....	19
2.3.3. Særlige forhold	21
2.3.4. ”Kendekontakt”.....	22
2.4. Forhold hos bopælsforælderen.....	25
2.4.1. Bopælsforælderen modstand.....	25
2.4.2. Bopælsforælderen angst.....	27
2.5. Seksuelt grænseoverskridende handlinger	28
Bilag 1. Konflikttrappe	32
Bilag 2. Samværssager (i rådgivningen) kan opdeles i fem typer	35

1. Indledning

I de samværssager, hvor statsamtet træffer afgørelse om overvåget samvær, forekommer mange forskelligartede problemstillinger. De væsentligste af disse problemstillinger er beskrevet i det følgende, som indledes med kort at ridse området op, hvorefter typiske problemer i de komplicerede samværssager beskrives mere uddybende i afsnit 2.

Sager om overvåget samvær kan inddeles i to hovedtyper:

Type 1: De ukomplicerede.

Det er her karakteristisk, at der er eller hurtigt opnås et samarbejde mellem forældre, og at det er synligt for disse, at et overvåget samvær for en periode er i barnets interesse.

- A) Kontaktetablering: Det drejer sig bl.a. om ret unge forældre med kort eller næsten intet samliv bag sig. Tilknytningen mellem far og barn er enten meget ”tynd” eller knapt nok etableret endnu. Bopælsforælderen har ofte ikke alvorlig modstand imod far-barn-kontakt, og ved efterfølgende samvær vil man typisk se, at disse sager kører af sig selv efter en indkøringsperiode. Disse sager kan også findes i rådgivningen, typisk med ”prøveordninger” over tid.
- B) Trygheds-/tillidsskabende foranstaltning: Det drejer sig bl.a. om modstand begrundet i ængstelse hos et barn og/eller mor. Det drejer sig om sager, hvor det overvågede, støttede samvær får ængstelsen og modstanden til at forsvinde eller mindskes.
- C) Som foranstaltning ved permanent nedsat omsorgsevne hos samværsforælderen: Etableres ofte efter et rådgivningsforløb eller en børnesagkyndig undersøgelse som støtte til, at barnet kan opnå en tryk kontakt til en skrøbelig eller psykisk syg far eller mor.
- D) Sager hvor en samværsforælder har foretaget grænseoverskridende handlinger, men hvor disse er erkendt af denne, og hvor der derfor kan etableres et samarbejde med denne om at undgå gentagelse: Et overvåget samvær vil her ofte kunne tilrettelægges i samarbejde med begge forældre, og overvågningen gradvist tilpasses barnets behov.

Type 2: De komplicerede.

De komplicerede sager er karakteriseret ved, at én eller flere af følgende komponenter er til stede:

- A) Langvarigt og/eller højt konfliktniveau upåvirkeligt af rådgivning.
- B) Barnet inddraget i konflikten.
- C) Komplicerede forhold hos samværsforælderen som f.eks. ikke erkendt misbrug og/eller psykisk forstyrrelse og/eller forstyrret/nedsat omsorgsevne.
- D) Komplicerede forhold hos én eller begge forældre, hvor det ikke er muligt selv ved rådgivning at synliggøre, hvad der er barnets interesse, og hvad der er forældrenes forhold, eller rigid, stærk modstand hos bopælsforælderen imod barnets kontakt, upåvirkelig af rådgivning og ikke umiddelbart forståelig ud fra de forhold, der i øvrigt er oplyst i sagen.

Oversigt over forhold, der indgår i **komplicerede samværssager** (udddybes i afsnit 2):

Forhold hos samværsforælderen

- Samværsforælderen aktuelle familieforhold.
- Samværsforælderen oplysninger om tilknytning/kontakt til barnet.
- Indstilling til samvær og til et begrænset/overvåget/støttet samvær eller evt. kendecontact.
- Indstilling til bopælsforælderen og evne til at friholde barnet for at blive påvirket af evt. negativ indstilling.
- Samværsforælderen forældrekapacitet set i forhold til barnets alder og omsorgsbehov.
- Evt. tilstedeværende misbrug, psykisk forstyrrelse, dårlig begavelse, alvorlig umodenhed og dets betydning for forældrekapaciteten.
- Voldelig eller anden grænseoverskridende adfærd over for barnet, specielt når det ikke er erkendt, men hvor der er stærk mistanke, uden at det har kunnet af- eller bekræftes.
- Bortførelsesrisiko.

Konfliktforhold

- Sværhedsgraden og varigheden og mulighederne for at påvirke konflikten via rådgivning.
- Konflikts indvirkning på barnet, barnet i loyalitetskonflikt og barnet i alliance med bopælsforælderen. Barnets forståelse af forældrenes konflikt og evne til evt. via rådgivning at friholde sig.

Forhold hos barnet

- Barnets alder og modenhed og evt. også køn.
- Særlige forhold hos barnet, f.eks. helbredsmæssige, psykisk robusthed eller særlig sårbarhed/skrøbelighed. Har barnet følger af belastninger pga. alvorlige eller langvarige forældrekonflikter i ægteskabet?
- Barnets egen indstilling til samvær/kontakt, især vigtigt for større børn.
- Barnets kendskab og tilknytning til samværsforælderen, hvor lang tid har barnet og samværsforælderen boet sammen, tidligere samvær, stabiliteten og omfanget af dette, evt. afbrydelse af samvær og baggrunden for denne. Betydningen af samværskontakten for barnet.
- Viser barnet tegn på angst eller utryghed, herunder er barnet inddraget i forældrenes konflikt. I hvilken grad kan barnet hjælpes via rådgivning? Skyldes det mangelfuld omsorg eller indirekte belastninger som f.eks. negativ/fjendtlig omtale af bopælsforælderen?
- Evt. modstand hos barnet mod samvær. Hvad er baggrunden for modstanden? Er barnet inddraget i forældrekonflikten i form af en alliance med bopælsforælderen?
- Barnets tilstand og reaktioner før og efter samværet (specielt mindre børn). Foreligger der kun informationer fra bopælsforælderen, og er disse tilforladelige, når sagens øvrige forhold tages i betragtning? Omfanget og varigheden af reaktionerne. Går barnet evt. i behandling? Særlige problemer hos barnet eller hos en af forældrene.

Forhold hos bopælsforælderen

- Bopælsforælders aktuelle familieforhold.
- Bopælsforælders oplysninger om samværsforælders tilknytning/kontakt til barnet.
- Indstilling til samvær og til et begrænset/overværet/støttet samvær eller evt. kende-kontakt.

- Indstilling til samværsforælderen og evne til at friholde barnet for at blive påvirket af evt. negativ indstilling. Ved vold i parforholdet: hvordan forvalter bopælsforælderen dette nu over for barnets interesser?
- Bopælsforælders bekymring og angst og baggrunden for denne i forhold til barnets samvær.
- Bopælsforælders konfliktforståelse og evne til evt. efter rådgivning at friholde barnet for inddragelse i forældrenes konflikt. Hvordan forholder bopælsforælders netværk sig til konflikten?
- Samarbejdsevne, herunder motivation for rådgivning.
- Evne til at støtte barnets forhold til samværsforælderen, herunder omsorgsevne, tilstedeværelse af psykisk sygdom, misbrug, dårlig begavelse, alvorlig umodenhed eller anden forstyrrelse i forældreoven.

2. Komplicerede samværssager

Uddybende bemærkninger om børnesagkyndige problemstillinger i disse sager, herunder om overvåget samvær

2.1. Forhold hos samværsforælderen

Der er ofte tale om forhold hos samværsforælderen, der påberåbes af bopælsforælderen som begrundelse for indskrænkninger, beskyttelse eller ophævelse af samvær. Beskrivelser af forstyrret, manglende eller nedsat forældrekompetence, som kan bero på samværsforælders adfærd under ægteskabet eller i forbindelse med samlivsophævelsen. Der kan her være tale om vold, trusler eller chikane, der efter bopælsforælders opfattelse diskvalificerer samværsforælderen i forhold til at have omsorg over for barnet under samvær. Sådanne forhold ses ofte i den akutte fase lige efter samlivsophævelsen, f.eks. når en mor søger tilflugt i krisecenter. På dette tidspunkt behandles konflikten mellem parterne bedst via rådgivning, som så undertiden må gives til forældrene hver for sig pga. moderens angst. Beskrivelse af fysiske overgreb mod barnet under samvær, f.eks. som korporlig afstraffelse, forekommer og kan føre til ønske om overvåget samvær. Andre elementer, der stiller spørgsmål ved samværsforælders omsorgsevne, er oplysninger om misbrug hos vedkommende, evt. et periodisk sådant. Det er hyppigt alkohol, men også hash-, narko- eller medicinmisbrug. Seksuelt grænseoverskridende handlinger mod barnet foretaget under barnets samvær, kan medtages her, da sådanne handlinger kan betragtes som en afgrænset, men alvorligt forstyrret eller svigtende omsorg for barnet. Da dette er et særligt kompliceret område, behandles det særskilt.

Statsamtets vurdering af oplysninger om forstyrret eller svigtende forældrekompetence kan være en vanskelig opgave. Forældrekompetence skal hele tiden vurderes i forhold til barnets omsorgsbehov. Dvs. ikke kun afhængigt af barnets alder og modenhed, men også ud fra det enkelte barns specifikke behov. Det er her en vanskelig opgave, fordi et barns behov nødvendigvis må ses i en helhed, dvs. også i forhold til den faste forælders kompetence. Det robuste, større barn med en kompetent bopælsforælder, der er loyal over for barnets behov for at se samværsforælderen, kan langt bedre magte samværet med en alkoholiseret samværsforælder og behovet for at være sammen med vedkommende, også fordi denne på andre områder måske giver barnet noget positivt.

2.1.1. Misbrug

Et periodevist alkoholmisbrug medfører normalt ikke brug af overvåget samvær, men kan ofte løses via rådgivning. Hvis samværsforælderen erkender misbruget, kan der undertiden laves aftaler om afholdenhed under samværet. Mulighederne for kontrolleret antabusbehandling bør overvejes og om nødvendigt afprøves. Optimalt således at samværsforælderen giver tilladelse til, at den faste forælder har kontakt til alkoholbehandlingsstedet og derved opnår tryghed omkring samværet.

Det er mere kompliceret, når samværsforælderen totalt afviser misbrug, hvor der foreligger oplysninger, der peger på, at barnet lider under, at forælderen drikker under samvær. Nogle børn er meget sårbare over for den psykiske ændring, alkoholindtagelse kan medføre, og de elementer af omsorgssvigt der kan medfølge. Et særligt dilemma opstår i sager, hvor samværsforælderen ikke er i stand til at yde tilstrækkelig omsorg, men hvor barnet samtidig har behov for at se denne forælder. Her kan indskrænket og beskyttet samvær med opretholdelse af en vis kontakt overvejes. Betydningen for barnet af en sådan stabil, men indskrænket ”kendekontakt” beskrives senere. Mistanke om hashmisbrug, narko- eller medicinmisbrug kan være vanskelig at vurdere i forhold til et evt. samvær, specielt i de tilfælde, hvor samværsforælderen er afvisende over for mistanken. Misbrugsbetinget forstyrrelse i omsorgen over for specielt mindre børn kan være en meget stor belastning specielt for et sårbart barn.

Børn kan være gode og nødvendige oplysere om et evt. misbrug hos en samværsforælder og dettes betydning for barnet og kan være nødvendige for at få så rigtig en vurdering som muligt. Det kan være kompliceret her som andetsteds at bruge barnet som oplyser. Det er vigtigt at være opmærksom på, at et barn ikke kun informerer via ord. Meget information ligger i andre elementer i kommunikationen med barnet, tonefald, det ikke sagte, kropssprog, symptomadfærd og lignende. Forløbet af et overvåget samvær med opfølgende rådgivning kan muliggøre, at der opnås en konstruktiv dialog med samværsforælderen om hans misbrug og dets negative betydning for barnet. Efterfølgende kan der undertiden opnås et samarbejde med begge forældre om aftaler, så det overvågede samvær kan overgå til et mere normalt samvær. Undertiden er der her behov for et tilbud om opfølgende rådgivning i længere tid for at skabe den tryghed og tillid, som er forudsætningen for, at overvågningen kan ophøre.

2.1.2. Psykisk lidelse

Forstyrret eller nedsat forældrekompetence ses også ved psykisk lidelse hos forælderen. Der findes omfattende litteratur om psykiske lidelsers indvirkning på forældrefunktionen. Meget ofte kan der opnås et samarbejde med den psykisk lidende forælder og dennes behandlingsinstitution, og etablering af overvåget samvær er derfor sjældent kompliceret, men der kan være behov for langvarigt støttet/overvåret samvær.

Information om lidelsen til barnet og til bopælsforælderen, efter aftale med samværsforælderen, er væsentlig.

Ikke sjældent er tilstedeværelsen af psykisk lidelse blevet holdt skjult for barnet i hensigten at beskytte barnet. Men børn "véd". Deres viden er imidlertid brudstykkevis og ufuldstændig. Børn oplever lettelse ved at blive sagligt informeret, og det øger børnenes handlemuligheder, ligesom den støtte, barnet skal modtage fra bopælsforælderen til at magte samværet, kommer til at hvile på et sikkert grundlag. Undertiden er det nødvendigt at sikre, at samværsforælderen er i behandling under samvær ved at have et direkte samarbejde med behandlingsstedet. Meget ofte kan man opnå tilladelse hertil ved at synliggøre for samværsforælderen, hvad der er barnets interesse.

Ved svære, kroniske, psykiske lidelser kan samværskontakten få karakter af "kendekontakt", som omtales senere.

Når samværsforælderen ikke erkender sin psykiske lidelse og/eller et behandlingsbehov, kan overvåget samvær være kompliceret, men alligevel nødvendigt at etablere. Det er her vigtigt med opfølgende rådgivning, fordi det ofte over tid er muligt at tydeliggøre barnets belastning ved den ubehandlede psykiske lidelse og derved opnå et samarbejde med begge forældrene, så støtten til samværet afgrænses mere præcist eller helt ophører.

2.1.3. Negativ påvirkning

Samværsforælders negative påvirkning af barnet kan dreje sig om negativ omtale af den anden forælder, dennes ny samlever, dennes familie eller lignende. Det kan dreje sig om påvirkning i en bestemt af bopælsforælderen uønsket retning, f.eks. trosforhold hos samværsforælderen. Dette er et rimeligt hyppigt fænomen i samværsager og belaster ikke kun den faste forælder, men også og ikke

mindst barnet, der kommer i loyalitetskonflikter. I sager, hvor der etableres overvåget samvær, er det sjældent det eneste moment, men kan indgå sammen med andre elementer.

Det sværeste for barnet er ofte ikke den åbenlyst negative omtale af personer, barnet holder af og er knyttet til. Nogle børn kan bedre beskytte sig mod at blive "ramt" af åbenlyse nedgøringer, specielt hvis de støttes af bopælsforælderen og via rådgivning. Det er her elementært vigtigt at gøre det eksplicit for barnet, at samværsforælderen er vred på bopælsforælderen pga. forhold i forbindelse med skilsmissen, så barnet kan beskytte sig mod belastninger af samværsforælderen vrede og støttes af bopælsforælderen.

Hvis nedgøringerne er massive og indædte, og ikke mindst hvis de er indirekte og skjulte, kan de være belastende for et barn, som det beskrives senere om barnets inddragelse i konflikten. Meget afhænger her af bopælsforælderen kompetence og modtagelighed for rådgivning mht., hvor godt og loyalt forælderen kan støtte barnet. Samtaler med barnet med begge forældre sammen eller hver for sig under forløbet af det overvågede samvær er her vigtige elementer. Det kan klargøre for barnet, hvad der foregår, og sikre støtte til barnet og vurdere, hvor belastende det vil være for barnet at skulle have samvær, hvis forholdene ikke er til at ændre og dermed vurdere, hvor længe det overvågede samvær i så fald skal vedvare.

2.1.4. Andre forhold

Alvorligt forstyrret eller nedsat forældreevne kan ses hos utilregnelige, impuls-drevne samværsforældre. Rådgivning er vanskelig. Nogle gange kan et overvåget samværs stærke begrænsninger betyde, at en samværsforælder forstår alvoren og gør sig "umage" for ikke helt at miste samværet. Andre gange drejer det sig om svære personlighedsafvigelse, hvor ophævelse af eller overvågning af samvær er eneste mulighed.

Et overvåget samvær bliver nogle gange brugt til at vurdere en bortførselsrisiko. Som hovedregel er det en juridisk opgave, men et overvåget samvær kan bidrage med en vurdering af samværsforælderen personlighed og relation til barnet, herunder indlevelsessevne i barnet og forståelse for omkostningerne for barnet ved en bortførsel.

2.2. Konfliktforhold

En skilsmisse indebærer næsten altid uenighed, modsætninger og konflikter, men niveauet kan være meget forskelligt.

Konflikter i forløbet af en skilsmisse, herunder om samværet med barnet, kan antage et meget voldsomt niveau.

Der findes udarbejdet nogle alment gældende socialpsykologiske modeller for konfliktniveau, der gælder alle typer konflikter, personlige, mellem grupper og mellem lande. En af modellerne opererer med en konfliktrappe med ni niveauer (bilag 1). Trin 1-3 er karakteriserede ved, at konflikten stadig drejer sig om sagen. Trin 4-6 er karakteriserede ved, at konfliktens indhold er at overvinde modparten, mens trin 7-9 er karakteriserede ved, at konflikten drejer sig om at ud-slette modparten.

Nogle af temaerne i denne konfliktrappe kan overføres til de sagskategorier, som tidligere er udarbejdet af Kontaktudvalget (bilag 2).

I trin 1-3 i den socialpsykologiske model for konfliktniveau er nogle af temaerne genkendelige, hvad angår samværsager i kategorien krisesager og sager med lavt konfliktniveau.

I denne kategori støder man tit på eksægtefæller, som har tabt interessen for hinanden, ligesom de begge som regel er i stand til at beherske sig, såfremt emner af mere følelsesmæssigt indhold drøftes. Hvis der ”luftes” begyndende frustrationer i form af skuffelse og vrede, kan den voksne godt beherske sig og adskille egne følelser i forhold til, hvad der er bedst for barnet.

Typisk kan en samværsforælder være langmodig og samarbejdsvillig af hensyn til sit barn.

Hvad angår krisesager, er den ene (mest typisk) eller begge forældre endnu ikke ”landet”. Vedkommende er ofte kaotisk og følelsesmæssigt meget svingende i sin tilstand.

I såvel krisesager som i sager med lavt konfliktniveau ses ofte tilløb til mere hårdnakkede/fastlåste konflikter, men når fokus skifter til barnet er disse forældre ”endnu” i stand til at flytte fokus fra sig selv til barnet. Det er meget sjæl-

dent at se, at begge forældre lukker af for videre dialog. En enten-eller-holdning eller total lukkethed er sjældent at se hos disse forældre, i hvert fald hos begge, når samtalen drejer sig om, hvad der er bedst for barnet.

De temaer, som er berørt i trin 1-3 i den socialpsykologiske model, samt i næste trin (4-6) kan genkendes i statsamtssager med både lavt og højt konfliktniveau samt i komplekse sager. Når det drejer sig om sager med lavt konfliktniveau, kan en begivenhed medvirke til, at konflikten fastlåses og bliver mere permanent. Det samme kan gælde i komplekse sager.

Fra trin 4-6 i den socialpsykologiske model genkendes en del af temaerne i statsamtssager med et højt konfliktniveau.

Forældrene har meget svært ved at kommunikere. Eksægtefællerne mistænkeliggør hinanden og hinandens hensigter. Den ene af forældrene – eller begge – forsøger at ramme den anden personligt eller personens omdømme. Eksempelvis ses anmeldelse til kommunen for omsorgssvigt eller anden grov krænkelse/chikane af modparten.

Et af tegnene på, at en sag udvikler sig i retning af en mere permanent konflikt, er, at barnet er nærmest ”ikke eksisterende” i indholdet af samtalen. I ekstreme tilfælde ses, at barnet er blevet brugt i de voksnes slagsmål med hinanden. Eksempelvis skal barnet skifte tøj ”mellem sine hjem” og mere ekstremt har en forælder forlangt, at barnet ændrede navn. I andre ekstreme tilfælde kan en mor pludseligt fortælle faderen (typisk samværsforælderen), at han ikke er biologisk far til barnet. Andre grove trusler mod såvel barnet som den voksne kan ligeledes svæve i luften. Når konflikten er optrappet/permanent, er den også meget ”genkendelig” for den erfarne statsamtsjurist og den børnesagkyndige.

Konflikten mellem de voksne i trin 4-6 samt i trin 7-8 udvikler nogle gange deres egen forudsigelighed. Og det er ikke usædvanligt, at der indtræder en afmagt hos statsamtsjurist eller den børnesagkyndige nærmest ”sideløbende” med de ofte forgæves forsøg med at løse konflikten.

I lighed med trinene 7-8 i den socialpsykologiske model ses i nogle højkonfliktsager voldsomme, destruktive handlinger af mere permanent karakter. Konflikttemaerne mellem de voksne er blevet ”permanent” og dominerer helt indholdet af samtalen/mødet.

Samværssager i trin 7-8 kan vare år og være fuldstændigt upåvirkelig af rådgivning og utilgængelig for behandling.

Sager i trin 9 i den ovennævnte model findes også. Disse – meget få – sager når frem til dagspressen, som regel med en tragisk udgang.

At “færdes” i sådanne stærke konfliktfelter er angstvækkende, belastende og meget slidsomt. Den børnesagkyndige og statsamtsjuristen mærker det, og det kræver forholdsregler at kunne magte det. Supervision og overvejelser om, hvordan disse sager bedst gribes an, bør indgå i interne drøftelser i statsamterne.

At være barn mellem forældre i den type konflikter betyder ikke sjældent at være ubeskyttet og alene. Begge forældre ser kun de behov hos barnet, som er forenelige med deres egen opfattelse, der igen er fuldstændigt præget af konflikten til den tidligere ægtefælle. Den børnesagkyndige og juristen kan være barnets eneste mulighed for ikke at være totalt isoleret og udleveret.

Der er tale om emotionelt meget stærke konflikter, som udspiller sig og medinddrager de dybeste lag i følelseslivet og dermed præger personligheden. Det er følelser, der ligger så dybt, at der ofte ikke er mulighed for sproglig modifikation. Også derfor er de “hinsides” fornuft og rationalitet. Det er følelser, der også er kendetegnede ved ”sort eller hvid”, ”for eller imod”, ”ven eller fjende”. Der er ingen mellemting, det er altid ”enten/eller”.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at det er karakteristisk for den type følelser, at de “signalerer” meget kraftigt til omgivelserne. Dvs. at det er umuligt ikke at blive påvirket, når man er sammen med et menneske, der rummer den type følelser. Det betyder meget kraftig tilskyndelse, ofte ubevidst, enten om at alliere sig med parten i medfølelse, eller det modsatte, at man pludseligt mærker aggression og kraftig afstandtagen til parten.

Den neutralitet, som er afgørende for den børnesagkyndige, der skal varetage barnets interesser, og for juristen der skal træffe en korrekt afgørelse, er næsten “umulig” og bliver hele tiden anfægtet.

Det er nødvendigt, at dette fænomen er kendt af børnesagkyndige. Det betegnes bl.a. med begrebet “splitting”. Det er derfor, de børnesagkyndige skal være klinisk uddannede og erfarne. De skal kende til de kræfter, der optræder hos mennesker med personlighedsforstyrrelser præget af bl.a. dårlig impuls kontrol,

sort/hvid-tænkning og tendens til flydende grænser mellem fantasi og virkelighed, og hos dysfunktionelle familier af den type, der bl.a. er karakteriserede ved overinvolverede forældre og svage generationsgrænser. I disse familier og for disse personer er alliance livsnødvendig, dvs. hvis ikke den børnesagkyndige/sagsbehandleren holder med mig, så er han allieret med modparten. Et begreb som neutralitet accepteres og findes ikke. Det er kræfter, som er meget virksomme i den slags sager, og som er vanskelig at "beskytte" sig imod.

En af metoderne til at sikre den nødvendige neutralitet hos den børnesagkyndige (og juridisk sagsbehandler), er brug af kollegial supervision, som et nødvendigt redskab i mange af den type sager.

Konfliktniveauets betydning mht. samværsafgørelser er indirekte. Det er sjældent, at konfliktniveauet som sådant påberåbes af parterne som begrundelse for at ønske overvåget samvær.

Konflikten får først og fremmest selvstændig betydning for vurderingen af behovet for overvåget samvær, når barnet inddrages i den. Der findes samværsager præget af uforsonlighed og kroniske modsætninger mellem forældrene, uden at de berører barnet direkte. Det har formentligt sammenhæng med, på hvilket psykologisk og emotionelt niveau konflikten udspiller sig. Der findes mulighed for, at barnet spontant eller efter rådgivning kan vælge at fastholde neutralitet i forhold til forældrenes konflikt, og forældrene spontant eller efter rådgivning er i stand til at fastholde, at konflikten er forældrenes, uden at de medinddrager børnene. En kronisk konflikt vanskeliggør eller umuliggør selvfølgelig samarbejdet mellem forældrene, og det kan betyde tilbagevendende ønsker om at inddrage statsamtet til at træffe afgørelse.

2.2.1. Barnets inddragelse i konflikten (alliancer og loyalitetskonflikt)

At barnet inddrages i forældrenes konflikt, viser sig typisk i én af to former: barnet allierer sig med den ene forælder i en fælles afstandtagen fra den anden, eller barnet kommer i det, der traditionelt kaldes en loyalitetskonflikt.

Hvis barnet bliver ved med at reagere voldsomt, når det skal på samvær, eller når det kommer hjem efter det overvågede samvær, hvor overvågning har sikret, at barnet ikke har lidt overlast under selve samværet, skal andre faktorer, der belaster barnet, belyses. Dette er kompliceret og kræver omhyggelig tilrettelæggelse af det overvågede samvær. Det kræver en børneerfaren overvåger med sikkerhed

i at kunne gennemføre samtalerne med bopælsforælderen i forbindelse med aflevering af barnet, at vurdere relationen mellem barnet og samværsforælderen under samværet og i tilrettelæggelse og observation af tilbagelevering af barnet til bopælsforælderen. Desuden erfaring med at gennemskue de skjulte meddelelser, der ”flyder” mellem parterne, og kendskab til den særlige relation, der undertiden er mellem barn og forældre i komplicerede samværsager. En relation, der ofte er præget af både tilknytning med symbiotisk præg og ambivalens. Uden at disse forhold belyses og beskrives, vil statsamtet ikke kunne træffe den for barnet rigtige afgørelse, og en forælder vil ikke kunne forstå baggrunden for en afgørelse, som går dem imod.

Barnet kan være medinddraget i forældrenes konflikt og modsætning på mange forskellige niveauer. Nogle er mere giftige end andre. Åbenlys verbal kritik af den anden forældrepart eller dennes værdier kan nogle børn godt beskytte sig imod. Mere kompliceret vil det være med de skjulte, nedgørende, ikke sjældent i form af sigende tavshed med eller uden ledsagende kropssprog, “vi taler aldrig om ...”. Det ikke sagte taler højere og stærkere end en enkelt højlydt, irriteret bemærkning.

Det er vigtigt, at modsætningerne mellem forældrene gøres åben og acceptabel. Nogle forældre forsøger i den bedste mening at tale pænt til og om hinanden, f.eks. i den tro at det letter barnet, at den eksisterende konflikt og irritation holdes skjult. Det betyder imidlertid blot, at barnet bliver forvirret, og barnets reaktioner, f.eks. pludseligt ikke at ville besøge den anden, kan derefter igen forvirre forældrene, som ikke er opmærksomme på, at det, barnet reagerer på, da er den uudtalte konflikt. Sådanne forhold klargøres i reglen via rådgivning. Mest ondartede er måske den uudsagte, men stærkt signalerede totale “ugyldiggørelse” af livet hos den anden forælder, som f.eks. sager, hvor barnet, når det kommer til samvær, “på dørmåtten” afklædes tøjet for at iklædes det “rigtige” tøj hos samværsforælderen.

Barnet, der allierer sig, ser vi typisk hos det barn, der protesterer imod eller evt. helt nægter at tage på samvær, og hvor det ikke drejer sig om, at der er forhold hos samværsforælderen, der udløser modstanden. I USA og England opererer man med begrebet ‘den forældrefremmedgørende mor’. Med denne tankegang er fokus på bopælsforælderen, der binder barnet i alliance mod den anden forælder. Typisk bruger bopælsforælderen det, at barnet nægter at tage på samvær eller protesterer, til helt at søge samværet ophævet, men ellers indskrænket eller overvåget. Nogle gange underbygger bopælsforælderen dette ønske, ikke kun med barnets

modstand, men også med at samværsforælderen er dårlig for barnet, enten pga. manglende interesse hos samværsforælderen, fordi denne svigter, eller fordi denne har mangelfuld forældreevne og lignende.

Hos nogle bopælsforældre, specielt når barnets modstand begynder gradvist, hvor der i begyndelsen ikke var problemer, mærkes tonen: 'Endelig har barnet opdaget, at samværsforælderen ikke er noget værd'. Det kan være vanskeligt at afgøre, i hvilken grad disse bopælsforældre er sig bevidst, at barnets modstand beror på en alliance med dem selv. Der er bopælsforældre, der overbevisende mener, at de støtter samværet, idet de udadtil og verbalt udtrykker, at barnet selvfølgelig skal besøge samværsforælderen, men under overfladen og på et andet følelsesmæssigt niveau er de intenst modstandere af samværet. Men de er overbeviste om, at de ikke viser denne modvilje til barnet.

Hos nogle bopælsforældre er der tale om en reel ambivalens, forældre der på forskelligt niveau i deres følelsesliv både vil og ikke vil, at barnet skal have samvær. Hos andre forældre er det udtryk for, at de evt. via rådgivning eller af deres advokat har "lært", at de skal være loyale over for samværet.

Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at modstand hos et barn ikke altid er en afspejling af forældrens modstand eller udtryk for en alliance med denne. Et barn kan opleve det krænkende, hvis samværsforælderen møder barnets egen kritik og forbehold kun som en afspejling af bopælsforældrens negative indstilling.

Det overvågede samvær kan bruges i sager, hvor bopælsforælderen er allieret med barnet i en fælles afvisning af samvær. Ikke sjældent vil en bopælsforælder afvise også overvåget samvær under påskud af, at barnet vil tage skade af blot at møde samværsforælderen, eller at barnet blankt nægter overhovedet at se samværsforælderen. I sådanne sager er der risiko for, at en resolution om overvåget samvær ikke overholdes. Selv om sagen, i og med at der er udfærdiget resolution, er ude af statsamtets rammer og overgået til at være en opgave for fogedretten, bør statsamtet medtænke mulighederne for, at der alligevel kan skabes et rimeligt forløb i sådanne komplicerede sager.

Når resolution om overvåget samvær ikke overholdes, og barnet måske tilmed holdes skjult, er der store belastninger – ikke kun for samværsforælderen, der stadig frustreres i sit ønske og ret til samvær, men også for barnet og bopælsforælderen, selv om der i få tilfælde kan være tale om en bopælsforælder, der på et eller andet plan "nyder" kampen imod samværsforælderen og myndighederne.

Statsamtet må i sådanne tilfælde overveje, om afgørelsen om overvåget samvær kan føre til en brugbar proces for barnet og forældrene, eller om ophævelse af samvær er den eneste mulighed. Ofte er der dog foretaget børnesagkyndig undersøgelse, som har anbefalet brug af overvåget samvær, eller bopælsforælderen har modsat sig en børnesagkyndig undersøgelse, således at afgørelsen om overvåget samvær bliver en del af en børnesagkyndig undersøgelse.

Det ville i disse meget alvorlige og ulykkelige sager være vigtigt, om der kunne etableres kontinuitet i sagsbehandlingen, således at der var et samarbejde mellem Fogedret, jurist i statsamtet og børnesagkyndig konsulent. I disse meget belastende sager kan et samarbejde mellem disse tre professionelle instanser være afgørende for at opnå et for barnet og forældrene tåleligt forløb.

Barnet i loyalitetskonflikt er det barn, der har samvær, som er knyttet til begge forældre med positive bånd, og som inddrages i forældrenes konflikt. Det kan være i forhold til den ene eller begge forældre, bl.a. afhængigt af hvem af forældrene, der bevidst eller ubevidst signalerer et loyalitetskrav eller en loyalitetsforventning. Det kan være bopælsforælderen, der signalerer, at det følelsesmæssigt bekommer vedkommende godt, når barnet omtaler negative forhold hos samværsforælderen. Det kan være bopælsforælderen, der signalerer ensomhed, når barnet er væk på samvær, eller samværsforælderen, der signalerer ensomhed i perioden mellem samvær. For at barnet rammes, kræver det, at ensomheden signaleres i en form, der udløser, at barnet føler medansvar og skal tage sig af det. Det er vigtigt at vide, at forældre godt kan tale med barnet og vedkende sig en grad af ensomhedsfølelse og savn, uden at det nødvendigvis belaster barnet. Det kræver "blot", at den voksne er "afklaret" omkring disse følelser, dvs. at de ikke belaster barnet med dem.

Selv om det ses, at en forælder åbenlyst inddrager et barn i kampen mod den anden, er det typiske dog, at det sker indirekte og mere eller mindre uafvidende. Børn aflæser typisk den voksnes følelser mere præcist, end den voksne er klar over, og undertiden mere præcist end den voksne selv aflæser sine egne følelser. Dette sidste kan synes paradoksalt og kan være overraskende, men det skyldes, at barnet har en anden og mere umiddelbar kapacitet end den voksne til at aflæse og kommunikere følelsesmæssig information.

Barnet reagerer på loyalitetskonflikter med stresssymptomer, som giver sig forskellige udtryk, afhængigt af barnets personlighed og forældrenes måde at reage-

re på. Typiske symptomer er psykosomatiske reaktioner, tilbagefald til natlig vandladning (enuresis), mavesmerter eller appetitforstyrrelser. Der kan også ses adfærdsmæssige forstyrrelser med uro, aggression eller følelsesmæssige reaktioner i form af øget sårbarhed med grådlabilitet, ængstelsesreaktioner med forstyrret nattesøvn, mareridt og lignende. Det er typisk, at symptomerne optræder i tæt relation til samværet. Symptomerne kan være voldsomme og belastende, selv om de kun optræder i forhold til bopælsforælderen. Symptomerne behøver ikke at vise sig i skole og daginstitution. At de ikke optræder dér, behøver ikke at betyde, at bopælsforælderen er utroværdig eller aggraverer. Det er kompliceret, men sådanne stressreaktioner hos barnet i relation til samvær skyldes ikke altid en loyalitetskonflikt. Det kan også skyldes belastninger ved samværet, f.eks. grader af omsorgssvigt under samværet.

Barnet, der får stresssymptomer i forbindelse med samvær med en samværsforælder, der er ensom og i krise efter en svær skilsmisse, kan være belastet af en loyalitetskonflikt, men kan også reagere på den mangelfulde omsorg hos en samværsforælder, der i sin egen krise og sorg ikke er i stand til at friholde barnet og yde omsorg.

Brug af overvåget samvær vil ofte kunne afklare, at et barns stressreaktioner efter samvær ikke skyldes utilstrækkelig omsorg. Når barnet fortsat har de samme stresssymptomer, selv om samværet er overvåget, må årsagen til barnets reaktioner søges andetsteds. Der er ofte tale om, at barnet reagerer på bopælsforældrens negative indstilling, også selv om denne ikke er eksplicit. Men barnets reaktion kan endeligt også skyldes en særligt indbygget sårbarhed, der rammes ved kontakten til samværsforælderen, selv om kontakten udadtil er ukompliceret.

Statsamtets opgave, når et barn er belastet af loyalitetskonflikt, bliver i første omgang at afklare, om belastningen for barnet kan gøres mindre, eller barnets mestring af loyalitetskonflikten kan styrkes. Hvis det ikke er muligt eller kun i en vis udstrækning muligt, bliver opgaven at vurdere, om der bør ske indskrænkninger i samværet pga. belastningens styrke.

Da loyalitetskonflikten hos de fleste børn er mest udtalt i forbindelse med besøgene, hvor barnet skal skifte mellem de to forældre, vil et logisk indgreb nogle gange være at gøre besøgene længere, men sjældnere. Dette kan undertiden mindske belastningen for barnet. (Det kan tilføjes, at når der er alvorlig loyalitetskonflikt efter hvert samvær, er det for børnesagkyndige indlysende, at der ikke kan blive tale om hverdagssamvær).

Et barn kan være svært belastet af loyalitetskonflikt med langvarige, kraftige stresssymptomer efter hvert samvær. Dette belaster selvsagt barnet, men hvis barnet reagerer med stresssymptomer i form af adfærdsforstyrrelser, belastes barnets forhold til omgivelserne også. Det virker sekundært tilbage på barnet, giver et negativt selvbillede og skader barnets selvfølelse. Hvis ikke der findes handlemuligheder, der kan dæmpe barnets stress, kan det være nødvendigt at overveje ophævelse af samværet. Det bliver et etisk dilemma, hvis barnets loyalitetsreaktioner væsentligst skyldes forhold hos bopælsforælderen. Det er også umiddelbart vanskeligt foreneligt med almindelig retsfølelse, at en bopælsforælder kan opnå at få ophævet et samvær pga. symptomer hos barnet, hvor årsagen ikke er "en fejl" hos samværsforælderen.

Et synspunkt er, at ophævelse af et samvær på længere sigt vil være mere skadeligt for barnet end belastningen ved loyalitetskonflikten. Tankegangen er, at hvis samværet ophæves, mister barnet muligheden for at få sit eget billede af samværsforælderen som korrektiv til den faste forælders ensidigt negative billede, som barnet bliver prisgivet, når der ikke er samvær.

Det kan ikke udelukkes, at dette for visse børn i visse sager kan være rigtigt. Det er imidlertid veldokumenteret fra flere videnskabelige undersøgelser, at barnet, der er massivt involveret i en kronisk forældrekonflikt har en dårlig prognose på en række områder. Disse videnskabelige undersøgelser har påvist, at det også gælder, når man tager højde for, at forældre med kroniske konflikter i forbindelse med en skilsmisse, ofte også er belastede af andre for barnet negative faktorer som misbrug, vold, nedsat forældreevne, socioøkonomiske problemer m.v. Faktorer der i sig selv virker negativt ind på barnets prognose.

Ophævelse af samvær er nok aldrig en god løsning, når barnet er svært belastet af loyalitetskonflikt, men det kan undertiden være den eneste mulige.

2.3. Forhold hos barnet

Det er typisk forhold hos barnet, der ligger bag et ønske om en afgørelse om indskrænkning eller overvågning af samvær. Det kan være bopælsforælderen opfattelse af, hvad barnet ønsker eller symptomer hos barnet, som for vedkommende begrunder indskrænkninger eller ophævelse af samvær. Ovenfor er beskrevet barnets reaktioner som følge af loyalitetskonflikt.

2.3.1. Barnets mening

Det er nødvendigt at vide, hvad der ligger bag barnets opfattelse. Når det som her drejer sig om et spørgsmål af eksistentiel natur, er et barns holdning, præcist lige som voksnes, også præget af den aktuelle sindstilstand. Barnet har krav på, at en jurist eller børnesagkyndig medtænker, hvilken kontekst barnet aktuelt har dannet sin mening i, og medinddrage dette i sin vurdering. I komplicerede samværsager er det helt nødvendigt, at det er en børnesagkyndig og ikke kun en jurist, der taler med barnet. Det er også nødvendigt, at den børnesagkyndige inden samtalen med barnet har talt med begge forældrene, det gælder også § 29-samtaler.

2.3.2. Barnets tilknytning

I komplicerede samværsager er det almindeligt, at barnets tilknytning til samværsforælderen ikke er synlig for den faste forælder eller fornægtes af denne.

Den professionelle kan undertiden også blive overrasket, når barnet - der sammen med sin bopælsforælder og alene med undersøgeren er totalt afvisende og afstandtagende over for samværsforælderen - fuldstændigt skifter indstilling over for samværsforælderen, så snart overvågeren ser barnet alene sammen med denne. Det er selvsagt udtryk for en loyalitetskonflikt hos barnet, men loyaliteten sidder undertiden dybt i barnets sjæl på en sådan måde, at barnet sammen med bopælsforælderen ikke er i stand til at mærke sine positive følelser for samværsforælderen.

Undertiden er denne spaltning i barnet så udtalt, at det omvendte også er tilfældet, at barnet sammen med samværsforælderen helt mister at kunne mærke sin tilknytning til bopælsforælderen.

Det er et alment træk ved bevidstheden, at dele af den kan fraspaltes i særlige situationer, noget alle kender til. Men når det foregår mere omfattende, opstår det, der i psykiatrien benævnes "en dissociativ forstyrrelse"; der foregår en opsplittning i personligheden hos barnet. Denne sidste, mere ondartede form, ses selvsagt især, når der er dyb, alvorlig, kronisk og uforsonlig konflikt mellem forældrene, og når barnet er inddraget.

Det er formentligt det samme grundlag hos et barn, der kan føre til en fuldstændig alliance med bopælsforælderen, hvor barnet totalt nægter at mødes med sam-

værsforælderen, men hvor denne overbevisende kan beskrive, at denne under tidligere samvær med barnet har mærket en stærk tilknytning fra barnets side. Denne måde for et barn at forvalte sit følelsesliv og sin tilknytning på, hvor der er tale om enten/eller, kendes som nævnt fra den kliniske børnepsykologi og er ofte udtryk for en tilstedeværende eller begyndende forstyrrelse i personlighedsdannelsen hos barnet.

Når barnet er 12 år eller ældre, vil en massiv afstandtagen fra samværsforælderen næsten altid være ensbetydende med, at samværet ophæves. For yngre børn bliver dilemmaet for den børnesagkyndige, at modstanden hos barnet imod selv at mødes med samværsforælderen sammen med overvågeren kan være utrolig massiv. Forsøg på at gennemføre mødet kan udløse stærke angstreaktioner hos barnet. Disse angstreaktioner tolkes ofte af bopælsforælderen, som at barnet er "bange" for samværsforælderen, men der kan her være tale om en angst udløst af barnets blokering over for tilstedeværelsen af positive følelser for samværsforælderen. Positive følelser, som er fuldstændigt uforenelige med, at barnet kan bevare trygheden i tilknytning til bopælsforælderen. Angsten hos barnet kan således bedst forstås som en angst for "at miste" bopælsforælderen - for barnet dets livsgrundlag - hvis barnet mødes med samværsforælderen, og hvis mødet vækker de positive følelser.

Barnets tilknytning til samværsforælderen kan være et centralt element i et overvågningsforløb. Undertiden ses en meget spinkel tilknytning mellem et barn og en forælder, hyppigst en far, selvom forælderen har levet sammen med barnet i flere år. Andre gange ses en hurtig udvikling i et barns tilknytning til en far, i sjældne tilfælde en mor, som det måske har levet på afstand af fra tidlig barndom. Mange faktorer indgår, når tilknytning etableres. Tilknytningsevne hos både barnet og samværsforælderen er selvsagt vigtig, men der indgår også ofte et fænomen, som "om kemien passer". Det er et almindeligt kendt begreb, bl.a. fra voksne kolleger på en arbejdsplads, at det betyder meget, "om kemien passer". Men dette fænomen gør sig nogle gange også markant gældende som en faktor omkring tilknytning mellem forældre og børn.

Det drejer sig om fænomener som emotionelt medsving, umiddelbarheden i empatien, m.v. Men der er i dette fænomen også altid et uforklarligt element. Når kemien passer mellem en samværsberettiget og et barn, betyder det modsat, at kontaktudvikling undertiden kan foregå meget hurtigt via etablering af samvær.

2.3.3. Særlige forhold

Forhold hos barnet, der kan medføre, at et overvågningsforløb bliver nødvendigt, kan være mangeartede. Det kan dreje sig om sårbare sider hos barnet, som kræver, at der tages særligt hensyn. Et DAMP-barn (et barn med indlærings- og adfærdsmæssige problemer på baggrund af neuropsykologisk forstyrrelse) eller et barn med psykisk lidelse kan have vanskeligt ved at klare meget forskellige miljøer og alt for forskellige holdninger hos de to forældre. Det normale barn tåler udmærket, at regler og holdninger er forskellige i de to hjem, især hvis forskellene tydeliggøres for barnet, og hvis barnet af forældrene eller i hvert fald af den ene støttes til at forvalte sig selv i de to forskellige miljøer. Når der er store ”kulturelle” forskelle, kan omstillingen være voldsom. Hvis forældrene overhovedet ikke kommunikerer med hinanden, står barnet undertiden ret alene med at finde strategier til at forvalte sig selv i forhold til forskellene. Da det er skiftene, der er belastende for barnet, kan det undertiden gøre det lettere for barnet, at det enkelte samvær bliver af længere varighed, men med længere interval mellem samværene.

Særlige forhold hos barnet, især helbredsmæssige, fremføres ikke sjældent af bopælsforælderen som begrundelse for indskrænkning af samvær. Når det drejer sig om reelle, håndgribelige helbredsforhold, såsom sukkersyge, epilepsi og lignende, foreligger ofte lægeerklæringer og vejledninger, som samværsforælderen under samvær selvsagt skal overholde lige så præcist som den faste forælder.

Mere vanskeligt og uigennemskueligt er mere eller mindre veldokumenterede oplysninger om allergi eller intolerance hos barnet, f.eks. over for visse fødemidler. Ofte beskrives kraftig opblussen af mere eller mindre præcise symptomer af allergilignende art efter samvær.

Samtidig er det veldokumenteret, at det stress, et barn bringes i, når det udsættes for loyalitetskonflikt, giver opblussen af psykosomatiske symptomer. Det kan derfor godt være, at samværet forværrer barnets symptomer, men det behøver ikke at have årsag i forhold hos samværsforælderen gennem en eller anden ”uansvarlig” måde, barnet behandles på. Det kan i visse sager i stedet være bopælsforælderen holdning til samværsforælderen og det stress, som denne holdning påfører barnet via loyalitetskonflikten, der forværrer barnets symptomer efter hvert samvær. Et overvåget samvær kan tydeliggøre, at der er tale om loyalitetskonflikt, når barnets symptomer vedvarer, til trods for at selve det overvågede samvær forløber godt.

Et andet dilemma for den professionelle opstår i sager, hvor barnet har en stærk og dyb tilknytning til en forælder med begrænset eller forstyrret omsorgsevne. Dette problem ses mest tilspidset i sager om incest, hvor den krænkende forælder undertiden samtidig er den væsentligste tilknytningsperson for barnet.

I mindre tilspidset form ses det, når barnet er meget knyttet til en massivt alkoholiseret samværsforælder, hvor barnet under samværet tilbagevendende udsættes for forskellige grader af omsorgssvigt. Det er indlysende, at de professionelle sammen med barnet og forældrene via rådgivning og forskellige former for støtte må søge at minimere omsorgssvigtene og belastningen for barnet, men ikke sjældent er det et uløseligt dilemma, om samværet skal indskrænkes stærkt eller ophæves, eller det er så vigtigt for barnet med omfattende kontakt, at det må klare belastningen. Undertiden vil det, som kaldes "kendekontakt" være den for barnet acceptable løsning.

Samværets betydning for barnet har mange dimensioner. En del af betydningen har at gøre med identitetsopbygningen hos et barn. Når det drejer sig om børnesagkyndige undersøgelser skelnes som minimum mellem to former for samværskontakt. Med den udbyggede kontakt tænkes på den almindelige kontakt, et barn har med sin samværsforælder via regelmæssigt, udstrakt samvær, hvor barnet er sammen med vedkommende på almindelige vilkår, hvilket nu om dage i Danmark ofte indebærer mindst en weekend hver anden uge. Udbygget kontakt kan dog også være af mindre udstrækning. Det afhænger selvsagt af barnets alder og modenhed, men også af det enkelte barns og samværsforælderens særlige træk, og hvilken karakter kontakten har. Det afgørende er, at kontakten er regelmæssig, men for nogle børn er samvær en gang om måneden og af varighed på en halv dag tilstrækkeligt til, at barnet mærker og kan udbygge kontakt til sin samværsforælder.

2.3.4. "Kendekontakt"

Begrebet "kendekontakt" betyder, at barnet ser sin samværsforælder, udelukkende fordi det er vigtigt for barnet at vide, hvem der er dets biologiske forældre, men hvor barnet af forskellige grunde ikke har mulighed for at være sammen med denne forælder over tid i et almindeligt samvær. Det kan dreje sig om barnet, der ser sin alvorligt sindslidende forælder ved et støttet eller overvåget samvær 1-1½ time hver anden, tredje eller sjette måned.

Det kan forekomme ejendommeligt, at børnesagkyndige i visse sager kan anbefale et så beskedent eller indskrænket samvær frem for ophævelse. Det er her vigtigt at holde sig for øje, at børn kan være knyttede til og føle ømhed for samværsforældre, der ude fra set, og set med den faste forælders øjne, ikke er ”værd at samle på”. *En 10-årig dreng, der nu boede i et pænt, borgerligt hjem med sin mor og sin stedfar, havde samvær med sin noget alkoholiserede, småkriminelle og ustabile far. Drengen kunne mærke ”alles” undren over, hvorfor han insisterede på at opretholde kontakten og sagde til den børnesagkyndige: ”Du kan nok forstå, at jeg er nødt til at se ham engang imellem, for ellers tænker jeg for meget på ham”.*

Det er vigtigt at vide, at børn, der ikke ser en biologisk forælder, gør sig tanker om denne og danner sig forestillinger. Børn, der har fået afbrudt kontakten til en forælder i småbarnealderen, husker ofte ”billeder” af denne, som på en mærkelig måde over tid forvrænges med en særlig emotionel tone, og som kan virke forstyrrende på barnets identitetsdannelse. Der kan være tale om idealiserede eller dæmoniserede billeder. Undertiden vedligeholder barnet sådanne ”billeder” via tilfældig information, som det opsnapper ud fra de voksnes samtale.

Det er her vigtigt at holde sig for øje, at børn har et meget skarpt øre/øje for kropssprog og det ikke sagte. Den forestilling, som ikke sjældent udtrykkes af en bopælsforælder, at et barn ikke kan vide noget om, hvad han/hun mener om samværsforælderen, fordi han/hun aldrig nævner eller taler om vedkommende, betyder, at barnet hører meget tydeligt fra den faste forælder, at samværsforælderen er uønsket (”persona non grata”). Det ”ikke sagte” råber højt og direkte ned i barnet. Barnet udvikler via sin fantasi og på baggrund af sine vage, ”gamle” billeder et for barnets udvikling forstyrrende billede af samværsforælderen.

Det er ikke sjældent muligt at rådgive en bopælsforælder omkring sådanne fænomener. Det kan blive synligt for vedkommende, at det bliver ”farligere” for denne, at barnet skjult for ham/hende opbygger billeder af samværsforælderen.

En forælder kan få forståelse for, at et barn skal have en kende-kontakt til den anden forælder, som den faste forælder af mange gode grunde ikke tør lade barnet have samvær med.

En kende-kontakt medfører jo også, og det er ikke mindst vigtigt, at bopælsforælderen og barnet regelmæssigt, når barnet har set samværsforælderen, får talt med hinanden om denne og det liv, de havde sammen på godt og ondt, inden skilsmis-

sen. Det betyder, at barnet med stigende alder og modenhed får udbygget sit kendskab til samværsforælderen og til sin livshistorie. Det er her vigtigt at vejlede bopælsforælderen om, at denne hen ad vejen giver barnet et realistisk billede af den anden forælder i dialogen med barnet.

Nogle bopælsforældre ønsker ikke at fortælle om meget negative og problematiske sider af den anden forælder, enten af loyalitet over for denne eller for at skåne barnet. Da disse elementer hos samværsforælderen ofte er meget afgørende som baggrund for samlivsophævelsen, bliver dette, at forældrene blev skilt, "uforståeligt" for barnet, når de problematiske sider af samværsforælderen ikke er synlige. Børn spørger ikke, hvis et emne er ømtåleligt for bopælsforælderen, idet barnet instinktivt beskytter denne ved ikke at spørge ind til disse områder.

Mange forældre kan vejledes til at forstå, at det er vigtigt at omtale de negative og undertiden farlige sider hos en samværsforælder, for at billedet af denne bliver til en "hel" person. Mange bopælsforældre magter at fortælle nuanceret om en samværsforælder uden at udlevere vedkommende og uden at skræmme barnet.

Selv om det er vigtigt, at bopælsforælderen har en tilbagevendende dialog med barnet om den fraværende forælder, er det optimale, at barnet mødes med vedkommende, også selv om det sker kortvarigt, overvåget og med lange mellemrum. Disse møder er en støtte for bopælsforælderen tilbagevendende dialog med barnet, og samtidig vil barnets billede af den ikke tilstedeværende forælder kun derved blive "tydeligt". Tilsvarende mekanismer gør sig gældende inden for børneforsorgen, hvor man også sikrer, at det plejebragte barn møder sine biologiske forældre regelmæssigt, også selv om disse er uden forældreevne.

Barnets evne til at opfatte en person som en "helhed" er uudviklet hos det mindreårige barn. Barnet opfatter fragmentarisk og hæfter sig ved tilfældige, emotionelt ladede detaljer. Barnets personperception, dvs. hvordan et barn opfatter en person, er først fuldt udviklet omkring 11-12 års alderen.

En "kendekontakt" anbefales ofte fortsat, indtil barnet selv kan formidle, at det ikke orker eller ønsker, at det fortsætter, og det vil netop ofte være omkring 11-12 års alderen. Omfanget af en "kendekontakt" kan selvsagt variere en del.

2.4. Forhold hos bopælsforælderen

For nogle samværsforældre kan det være uforståeligt, at de med rette opfatter, at fokus ved etablering af overvåget samvær næsten kun vedrører forholdene hos dem selv, herunder udelukkende en vurdering af deres forældrekompetence. Det kan udløse forsøg på at påberåbe sig, hvor dårligt barnet har det hos bopælsforælderen og udløse appeller om, at vurderingen også skal dreje sig om, hvor dårlig vedkommende er.

Et andet aspekt er samværsforældrens berettigede eller uberettigede indignation over bopælsforældrens kritik af denne og den måde, denne lever på og måde at behandle barnet på. Nogle samværsforældre opfatter det som "mudderkastning", hvilket jo også kan være en rigtig betegnelse, hvis motivet for den faste forælders kritik ikke er bekymring for barnet og ønske om at sikre barnet tilstrækkelig omsorg under samværet, men at det er et led i bopælsforældrens krig mod samværsforælderen. Det er den børnesagkyndiges svære opgave at få adskilt tingene.

Selv om "mudderkastning" ikke er ualmindeligt, ses modsætningsvist også, at det er den faste forælder, der er for tilbageholdende med at oplyse om alvorlig omsorgssvigt hos samværsforælderen over for barnet.

Motiverne til at tilbageholde sådanne oplysninger kan være forskellige. Det kan være udtryk for diskretion og finfølelse i forhold til at afsløre, hvad de opfatter tilhører privatlivet eller en grundlæggende loyalitet over for barnets forælder og den tidligere "gode" ægtefælle. Men der er også bopælsforældre, der lukker øjnene for, hvad der foregår under samværet, og derved kommer til at udsætte barnet for tilbagevendende omsorgssvigt, fordi de ikke orker at kæmpe for barnet, eller ikke magter besværet. I nogle tunge samværsager er barnet udsat for omsorgssvigt både fra faderens og moderens side.

2.4.1. Bopælsforældrens modstand

Det mest afgørende aspekt hos bopælsforælderen, som det overvågede samværsforløb skal belyse, er vedkommendes modstand imod barnets kontakt med samværsforælderen. Det er afgørende at få belyst i hvilken sammenhæng, denne modstand skal ses.

I mange sager med modstand hos bopælsforælderen mod samvær er denne udtryk for omsorg for barnet og udtryk for reel bekymring, mht. om samværet belaster barnet. Dette tydeliggøres via det overvågede samvær.

Selv om mange forældre, bl.a. via § 28-rådgivningen bliver afklarede på dette punkt, findes der i overvågningssager stadig behov for information til bopælsforælderen om samværets betydning for barnet. En sådan simpel opklaring af, i hvor høj grad barnets reaktioner efter samvær skyldes forhold hos samværsforælderen, eller i hvor høj grad det skyldes barnets loyalitetskonflikt med årsag i forældrenes konflikt, vil medvirke til at synliggøre, om bopælsforælderen reelt er bekymret eller ønsker at chikanere den anden forælder med sin modstand.

Når der registreres modstand hos bopælsforælderen mod at acceptere et overvåget samvær med en klargøring af sådanne mekanismer, synliggøres det, at modstanden hos bopælsforælderen mere handler om vedkommende selv og dennes forhold til den tidligere ægtefælle. De krænkelser, der ligger bag en sådan modstand, kan undertiden afhjælpes, hvis der samtidig med det overvågede samvær etableres tæt rådgivning. Der er her ofte tale om relevante følelser af svigt, opstået i forbindelse med ægteskabet eller i forbindelse med samlivsophævelsen.

Mange skilsmisser udløser krænkelser hos en af parterne, men nogle gange er den krænkede forælders negative holdning fuldstændigt fastlåst og uforklarlig ud fra de traumer, som beskrives i ægteskabet eller i forbindelse med skilsmissen. Der er her ofte tale om andre dybe krænkelser, som bliver aktualiseret af aktuelle krænkelser i forbindelse med skilsmissen. For bopælsforælderen er krænkeren imidlertid udelukkende den tidligere ægtefælle.

Sådanne voldsomt krænkede og krænkende forældre benævnes i amerikansk litteratur som "det maligne skilsmisseyndrom". Her som betegnelse for forældre, der i deres krænkelse ikke skyer noget middel til at få ram på den tidligere ægtefælle. Det kan naturligvis både dreje sig om samværsforælderen og bopælsforælderen og i ekstreme tilfælde om begge. Det er sjældne sager, men der er glidende overgang til de bopælsforældre, som findes i en del komplicerede samværsager, hvor det er helt grundlæggende hos dem: De VIL ikke have, at barnet har samvær. De er fuldstændigt urokkelige og upåvirkelige, men afhængigt af begavelse og sans for at manipulere iklæder de denne holdning forskellige rationelle slør. Det kan være i retning af anklager mod samværsforælderen for alskens dårlighed, det kan være aggravering af forskellige symptomer på angst og utryghed hos barnet. Det kan også være den forælder, der sikrer sig, at barnet er 100%

loyal, og hvor barnet totalt nægter at have noget som helst med samværsforælderen at gøre, og hvor forsøg på at få barnet til at nuancere sin holdning er forgæves. Det er her karakteristisk, at barnet er meget modstandspræget, også over for overvåget samvær.

Forsøg på at få barnet til at nuancere sin indstilling til samværsforælderen udløser hos bopælsforælderen, hvis denne overværer dem, øjeblikkeligt påstande om, at man forsøger at manipulere eller overtale barnet. Men bopælsforælderen, der via skjult og indirekte påvirkning, har sikret sig barnets fuldstændige afvisning af samværsforælderen, kan undertiden stille sig tilsyneladende samarbejdsvillig an. De siger, at de mener, at samvær med den anden forælder er vigtigt for et barn, men deres barn ”vil altså ikke”.

I ekstremt sjældne tilfælde ses hårdnakkede, ikke påviselige påstande om seksuelt overskridende handlinger. Det er vigtigt at vide, at sådanne krænkede og krænkende personer ofte ikke er påvirkelige af rådgivning eller psykoterapeutiske samtaler. For udenforstående, som f.eks. den juridiske sagsbehandler, forekommer det indlysende, at en sådan person har behov for psykologisk hjælp, men dette er ikke altid muligt.

2.4.2. Bopælsforælders angst

Meget stærk angst hos bopælsforælderen ses næsten kun hos mødre i forhold til den tidligere ægtefælle, kun sjældent hos fædre. Denne angst, der kan være både reel eller irrationel, kan sidde så dybt, at den medfører, at moderen har voldsom utryghed forbundet med, at barnet er på samvær. Det kan være en angst, som er upåvirkelig af rationel overvejelse. Den kan således også ses, selvom samværet er effektivt støttet og overvåget. Undertiden dæmpes angsten, hvis moderen kan erfare, at overvåget samvær giver ro. Men hvis barnet, måske pga. moderens angst, udstråler uro og utryghed efter samvær, vedligeholder dette selvsagt moderens angst. Det er her nødvendigt, at overvågeren har kendskab til den type dyb angst, og at han/hun har mulighed for at støtte moderen. Der kan være brug for behandling, som imidlertid er langvarig og ikke altid succesfuld.

Man skal vide, at konflikter forud for og under skilsmisse undertiden kan udløse meget voldsom vrede hos mændene, som kan være særdeles angstvækkende, også selv om der ikke er tale om åbenlys vold. En sådan angst kan være meget dybtliggende, næsten kropslig, og kan undertiden ikke bearbejdes hverken af rådgivning eller terapi.

Hvis barnets og moderens forhold er sådan, at barnet er ubeskyttet over for en sådan stærk angst hos moderen, kan det betyde, at samværet af hensyn til barnet må indskrænkes voldsomt, måske til kun at være ”kendekontakt”, eller helt op-hæves.

2.5. Seksuelt grænseoverskridende handlinger

Da langt de fleste mistanker om incest i samværsager rettes mod fædre, vel vi-dende at mødre også kan være krænkende, vil betegnelserne i dette afsnit være samværsfar, og bopælsforælderen betegnes som mor.

Mistanke om, at en samværsfar foretager seksuelt grænseoverskridende handlin-ger, optræder ikke hyppigt, men afføder altid umiddelbart en alvorlig belastning for barn og forældre. Efterfølgende rummer det komplicerede problemer for statsamtsjurist og den børnesagkyndige.

Mistanke om incest udløser naturligvis ofte krav om øjeblikkelig handling fra statsamtets side, f.eks. typisk ophævelse af samvær. Dette er særligt kompliceret, når mistanken fremsættes af en mor, der har været modstander af samværet. Det-te udløser ofte hos faderen modpåstanden om, at moderens anklage er chikane.

Hvis der er tale om chikane, er kravet til statsamtet, at det skal sikre, at faderens forbindelse til barnet ikke afbrydes og ødelægges som følge af grundløse be-skyldninger. Statsamtets opgave, at varetage barnets interesse, er kompliceret, ikke mindst fordi modsætningerne mellem forældrene også pludseligt bliver dra-matisk og stærkt følelsesladet tilspidsede, og statsamtet bliver trukket ind i disse skærpede modsætninger.

Mistanke om incest kan grupperes i tre typer:

- 1) Moderens mistanke bygger på symptomer eller udsagn hos barnet, som også for andre må give mistanke om, at en krænkelse har fundet sted. Undertiden er det en daginstitution/skole, som har kontaktet moderen med deres mistanke om incest.
- 2) Moderens mistanke bygger på symptomer eller udsagn hos barnet, som mode-ren fejlfortolker mere eller mindre bevidst om, at det er foreneligt for hende i hendes modstand mod samvær.

- 3) Moderens påstand/mistanke bygger ikke på reelt mistænkelige symptomer eller udsagn fra barnet, men er udelukkende et led i forældrenes konflikt og moderens modstand mod samvær.

Kun punkt 3) er i virkeligheden udtryk for og kan benævnes chikane.

Selve den psykologiske undersøgelse af et barn, hvor der er mistanke om, at der er foretaget seksuelt grænseoverskridende handlinger, skal ikke beskrives her, idet der henvises til omfattende speciallitteratur om dette. Det er imidlertid vigtigt at holde sig for øje, at den meste speciallitteratur beskæftiger sig med incest begået i intakte familier, mens anden litteratur drejer sig om seksuelle overgreb begået af en person uden for familien. Den særlige situation, hvor påstanden om incest fremføres i en konflikt om samvær, rummer faldgruber, og den psykologiske undersøgelse, der skal vurdere barnets udsagn og symptomer i disse sager, kompliceres, bl.a. fordi moderen kan have skabt en alliance med barnet, hvor mistanken/påstanden om incest er en integreret del af moderens modstand mod samvær.

Mistanke om incest er altid alvorlig og vil næsten altid indebære, at socialforvaltningen i kommunen skal involveres. Spørgsmål om anmeldelse til politiet vil derfor næsten altid også blive afgjort af socialforvaltningen, oftest i samarbejde med moderen. Det vil derfor sjældent være statsamtets opgave at foretage anmeldelsen og foretage den psykologiske undersøgelse af barnet, som skal be- eller afkræfte, om der har været tale om seksuelt grænseoverskridende handlinger under barnets samvær med far.

Da statsamtsjuristen vil møde krav fra moderen om at ophæve samværet, vil juristen have behov for samtale med begge forældre og ofte behov for drøftelse med en børnesagkyndig konsulent for at kunne vurdere, hvilken beslutning der umiddelbart skal træffes.

Hvis mistanken ikke umiddelbart kan afvises, står valget for statsamtsjuristen mellem midlertidig ophævelse af samvær eller midlertidigt overvåget samvær. Hvis moderens mistanke er stærk på baggrund af rimeligt klare symptomer hos barnet, vil moderen ofte umiddelbart modsætte sig også overvåget samvær. I den akutte fase vil moderen selvsagt være chokeret og ofte forestille sig, at barnet aldrig mere skal have samvær, især hvis mistanke om overgreb bekræftes.

Statsamtsjuristen og den børnesagkyndige må i den akutte fase medtænke, at politiet ofte kræver, at der ikke, før de er færdige med deres undersøgelser og har foretaget deres afhøringer, er nogen, der taler med hverken barnet eller faderen, for slet ikke at tale om, at faderen mødes med barnet (heller ikke overvåget). Derfor må de børnesagkyndige intet foretage sig, samtidig med at der er et stærkt krav fra begge forældre om hurtig undersøgelse og handling.

Den børnesagkyndige bistand til statsamtets jurist vil ofte blive påkaldt senere, når socialforvaltningen og evt. politiet er færdige med deres undersøgelse. Det skal medtænkes, at støtte og rådgivning fra jurist og børnesagkyndig ofte er nødvendig i disse sager.

Det er sjældent, at en mistanke om seksuelt grænseoverskridende handlinger over for yngre børn kan bevises, så det fører til sigtelse og dom over krænkeren. Selv i disse tilfælde vil der imidlertid undertiden være behov for, at den børnesagkyndige er med til at vurdere, hvilke konsekvenser det skal have for samværet. Det er her nogle gange afgørende, om faderen ikke blot har tilstået, men også på et dybere plan har erkendt krænkelsen. Når en far dømmes, sker det dog ofte uden tilståelse – endsige erkendelse af krænkelsen. Men en far kan efter afsoning og udstået straf have et ønske om - og måske forventning om - at genoptage kontakten til sit barn.

Det almindeligste er imidlertid, dels at politiet frafalder sigtelse, og dels at undersøgelsen hos socialforvaltningen inkl. en psykologisk undersøgelse munder ud i, at det hverken kan be- eller afkræftes, om barnet har været udsat for seksuelt grænseoverskridende handlinger. Undertiden vil moderen være overbevist om, at der er foregået krænkelser, som blot ikke har kunnet verificeres i en sådan grad, at faderen kunne sigtes og dømmes.

Den foretagne undersøgelse kan udtrykke større eller mindre tvivl om, at et overgreb har fundet sted. Samværsforælderen kan presse voldsomt på for at få reetableret samvær i normalt omfang, nogle gange også som udtryk for, at han derigennem bliver ”renset” for moderens anklage.

Der er behov for intensiv børnesagkyndig rådgivning, ofte som led i en undersøgelse, hvor barnets interesser holdes i fokus og med forsøg på at afdæmpe de stærkt sort/hvide standpunkter, som forældrene ofte indtager i denne type sager.

Efter en længere afbrydelse af samværet og efter en periode med tilspidsede konflikter er det ret almindeligt, at barnet skal møde sin far første gang sammen med den børnesagkyndige. Det er vrede og bange forældre, som skal rådgives omhyggeligt, og det er ikke mindst forvirrede og følelsesmæssigt belastede børn. Barnet kan selvsagt være belastet af de grænseoverskridende handlinger, men også belastet af hvad dets "udsagn" har afstedkommet. Det kan være en pludselig afbrydelse af forholdet til en far, som barnet er knyttet til, ofte med ufuldstændige og for barnet svært forståelige begrundelser. Barnet mærker ofte moderens stærke affekt, og ofte også den pludseligt opståede eller voldsomt forstærkede modsætning mellem forældrene.

Mange overgreb har karakter af det, der lovgivningsmæssigt betegnes blufærdighedskrænkelser og har ikke i sig selv udgjort nogen voldsom belastning for barnet. Men "forbudtheden" i det, der er foregået, og alt det, der følger efter, er nok så traumatiserende. Det er således ofte meget stressede, ikke sjældent angst, altid forvirrede og en sjælden gang chokerede børn, som den børnesagkyndige (og statsamtet) skal drage omsorg for i disse sager. Børnene i disse sager er ofte særligt sårbare, fordi de kommer til at stå meget alene med de meget modstridende følelser, som de har.

Den undersøgelse, den børnesagkyndige i statsamtet skal foretage, er at vurdere tilknytningen mellem barnet og faderen, herunder betydningen for barnet i at opretholde kontakten til faderen. Den børnesagkyndige skal på baggrund af de foreliggende oplysninger og de foretagne undersøgelser sammen med juristen vurdere en risiko for, at barnet ved et samvær skal blive udsat for (nye) overgreb. Den børnesagkyndige skal herunder vurdere barnets egne muligheder for at sætte grænser, vurdere faderens indlevelsesevne i barnet og moderens evne til at bevare et fokus på barnet og dermed støtte barnet til fortsat kontakt, hvis tilknytningen til faderen tilsiger det.

Karl Johan Rump

Konflikttrappe

Trin 1. Diskussion og argumentering.

- Taber interessen for hinanden.
- Bliver selvoptaget: - Mine meninger/ - mine synspunkter.
- Søger at beherske sig og lægger bånd på sig selv.
- Indførsel af filter: Jeg hører det, jeg ønsker at høre...
- Båndoptager-effekten. Nu har jeg sagt det 117 gange...

Trin 2. Debat og polarisering.

- Begynder at samle argumenter og finde det rette tidspunkt.
- Bliver taktisk, spiller sine kort rigtigt.
- Intellectuel overlegenhed: Prøver at fange hinanden med ironi og sarkasme.
- Svingende i sine følelser.
- Frustrationer indfinder sig.
- Forsøger at etablere gruppedannelser, ofte gruppepres.
- Konflikten er personificeret ved to hovedaktører, der forsøger at hverve flere deltagere.

Trin 3. Handling, næsten ikke flere ord.

- Gruppepres – ”på arbejde i kantinen”.
- Kontakten ophører: - Der er ikke mere at tale om/ - mulighederne for selv at løse konflikten slipper op.
- Tromleteknikken: ”Jeg vil have det sådan!”
- Enten-Eller holdningen. Ikke plads til nuancer, men derimod forenkling, der let kan overskues.
- Slå fast. Sådan gør vi.

Trin 1-3 er karakteriserede ved, at konflikten stadig drejer sig om sagen.

Trin 4. Vinder eller taber.

- Lukketheden er total.
- Fikserede forestillinger – de samme tanker og antagelser over for modparten.
- Stereotyper: Han/hun har aldrig været anderledes. Umuligt at gøre noget ved vedkommende/finde en løsning.
- Sort-hvid betragtning: Hvad sker der, hvis jeg taber konflikten?
- Jeg er sandheden: Jeg har for længst gennemskuet det hele. Jeg har længe kendt baggrund og årsag.

Trin 5. Tabe ansigt (miste image).

- Jeg skal få den anden til at tabe ansigt.
- Afslører modparten ved vidners nærvær.
- Begynder at danner myter: Har I lagt mærke til, hvordan NN opfører sig/smasker/dummer sig/fører sig frem/tager forkerte beslutninger/etc.
- Urørlighedszonen antastes: Angreb på personens identitet og selvbillede. Voldsomme personlige krænkelser (face to face).
- Målet helliger midlet.

Trin 6. Trusler og magt.

- Overreaktion gennem trusler: Jeg skal sørge for, at du mister dit job. Det tror jeg er noget for pressen.
- Tingsliggørelse. Reducere modparten til ikke længere at være ”menneske”. Det kan ikke længere betale sig at behandle ham ordentligt.
- Tvang.

Trin 4-6 er karakteriserede ved, at konfliktens indhold er at overvinde modparten.

Trin 7. Begrænset destruktion.

- Krig. Der vælges i første omgang et enkelt punkt, der destrueres (Guernica). (F.eks. skattemeldelse, jobmuligheder).
- Fysisk vold.
- Rimelig sjældent i virksomheder.

Trin 8. Destruktion af personens psykiske funktioner.

- Nedbrydning af personens dømmekraft.
- Velovervejet psykisk terror.
- Forsøg på at få personen til at bryde sammen af nervøsitet og angst.

Trin 9. Total destruktion/udslettelse.

- Kamikaze-metoden.
- Det kan godt være, at jeg dør af det, men modparten skal udslettes.

Trin 7-9 er karakteriserede ved, at konflikten drejer sig om at udslette modparten.

Bilag 2.

Samværssager (i rådgivningen) kan opdeles i fem typer¹:

1. Samarbejdssager.

Disse sager er kendetegnede ved små uoverensstemmelser mellem parterne eller ved bekymring for barnet.

De misforståelser, der er mellem forældrene, er ofte konkrete og kan normalt løses gennem rådgivning. Forældrene er typisk interesserede i at få hjælp og arbejder motiveret under rådgivningen med bistand fra rådgiveren. Det er vigtigt, at rådgiveren får skabt plads til, at forældrene ”hører” hinanden.

En variant inden for denne sagstype er de situationer, hvor forældrene stadig er følelsesmæssigt forbundne.

Forældrenes forskellige måde at opfatte situationen på og deres forskellige forventninger til, hvordan samarbejdet om børnene skal være, kan drøftes i rådgivningen. Optakt til uenighed bliver ofte hurtigt bilagt og dominerer ikke rådgivningssamtalen.

2. Sager med lavt konfliktniveau.

Sager med lavt konfliktniveau er kendetegnede ved, at forældrene generelt ”misforstår” hinanden. For nogle pars vedkommende er det blevet en vane, at uenighed løses via statsamtet, og det kan være nødvendigt med skriftlig aftale eller resolution.

Typisk er det den ene af forældrene, som føler modvilje over for, chikanerer eller er irriteret på den anden, som ikke er indstillet på at deltage i konflikten.

Sagerne i denne gruppe er oftest samværssager, hvor forældrene har svært ved at se, hvad der er deres behov, og hvad der er barnets behov.

¹ Rapport fra Kontaktudvalget, februar 1999: ”Kortlægning af den børnesagkyndige rådgivning i statsamtene og de børnesagkyndiges opgaver i øvrigt, side 26-38.

3. Krisesager.

Forældrene i disse sager er ofte blevet skilt for nyligt, og problemerne er efterdønninger fra det nyligt ophævede samliv. Der kan være krisereaktioner hos en af eller hos begge forældre. Det vil også ofte være ændringen i familielivet og familieformen, som giver anledning til misforståelser og konflikter. Disse forældre kan være meget ihærdige med at lave aftaler om børnene, og de har megen kontakt med hinanden. Den tilsyneladende styrke af forældrene har måske dårlig samvittighed over det opløste parforhold og vil gerne hjælpe den anden. Men situationen er skrøbelig for dem begge, og der kan let gå kludder i forsøget på at samarbejde. Aftaler ændres tit, det giver forældrene frustrationer, de indgår nye aftaler, som måske heller ikke holder.

En anden krise kan opstå, hvis et stort barn bestemmer sig for at flytte fra den ene af forældrene til den anden.

Andre eksempler på krisesager er sager, hvor et samarbejde mellem forældrene har fungeret i nogle måneder eller år efter skilsmissen, og hvor den ene af forældrene så pludseligt viser tegn på, at han/hun er i krise. Det er f.eks. ikke ualmindeligt at se sådanne forsinkede krisereaktioner, hvis ekspartneren har fundet en ny samlever.

4. Sager med højt konfliktniveau af permanent art.

I sager med høj konflikt af permanent art er "konflikten" blevet det stabile, det forudsigelige mellem parterne, undertiden deres livsindhold.

Disse sager er typisk langvarige i tid og intensitet. I visse sager bidrager begge til at vedligeholde konfliktrelationen. I andre sager står rådgiveren over for en part, som er vedholdende og rigid, mens den anden part er ræsonnabel, men magtesløs.

Det er typisk de voksnes konflikt, der kendetegner disse sager. Konflikten fylder så meget, at det bliver vanskeligt at se barnet.

Der er ofte grundlæggende mistro og mistillid mellem forældrene, et mønster som næsten altid stammer fra den tid, hvor de levede sammen.

Det er i reglen tydeligt, at børnene i disse sager er påvirkede af den langvarige forældrekonflikt og lider under den og har gjort det længe.

5. Komplekse sager hvor andre alvorlige problemstillinger hos forældrene er fremtrædende.

Denne hovedtype omfatter de uforudsigelige sager, hvad angår konfliktniveau. Men denne type rummer også mange andre problemer. Det kan være vold mellem forældrene, undertiden med alvorlig overlast for den enes vedkommende. Den ene af forældrene eller begge kan være psykisk påfaldende eller syg. Der kan være tale om misbrug af alkohol eller stoffer hos en af forældrene, eller en af dem kan være kriminel og evt. være i fængsel. Der kan også være risiko for, at barnet bortføres.

Det er afgørende, at barnets i sådanne situationer sikres tryghed. Det er nødvendigt nøje at fastlægge rammerne for samværet, meget ofte med overvågning i en kort eller mere langvarig periode. I sjældne tilfælde kan der blive tale om at gøre overvågningen af samværet permanent. Er samværet under disse forhold for belastende for barnet, må samværet ophæves. Som oftest vil der blive foretaget en børnesagkyndig undersøgelse.

En anden form for kontakt end samvær, f.eks. telefon- eller skriftlig kontakt, kan træde i stedet for samvær i disse tilfælde.